

Özgürlük, Kurtuluş ve Dayanışma: 'Gerçek' Eşitlik ve Adalet Arayışı

Güvenlikle ilgili tartışmalar giderek artarken, Avrupa'nın güvenlik ve dış politika sorunları sanki günümüzde dışsal ve çevresel etkilerden izoleymiş gibi ele alma eğilimi ile karşılaşıyoruz. Ancak geçmiş hesap katmadan geleceğe adım atamayız. Bugün güvenliği tartıştığımız dünyanın şekli, Avrupa'nın onu şekillendirmemesi sonucu ortaya çıktı. Aslına bakılırsa Avrupa, yüzyıllar süren sömürgecilik ve emperyalizm dönemleri boyunca devletlerin istikrarsızlaştırılmasında ve hakimiyet altına alınmasında çok önemli bir rol oynadı ve yine de bugün güvenlik politikalarını başka bir devletin 'uygar', 'modern' veya 'güvenli' olması kavramlarına göre şekillendiriyor.

Bu nedenle güvenli olmanın ne anlama geldiğini ve güvenliğin neleri gerektirdiğini analiz edebilmek hayati öneme sahip. 'Barış' ve 'özgürlük' arasındaki ayrım uzun süredir tartışılıyor ama bu düşüncelerin odaklandığı nokta bu değil. Özetle barış hali için, bir halkın özgürlüğü ve dolayısıyla güvenliği gerekli olmayabilir; ama gerçek bir barış için özgürlük gereklidir. Malcolm X'in deyişiyle 'Hiç kimse özgürlüğüne kavuşmadıkça huzur içinde olamaz'. Peki ya özgürlüğün kendisi nedir ve neyi gerektirir? Bir devlet ve onun halkları ne zaman gerçekten 'özgür' olur?

Güvenliğin anlaşılabilmesi için, halkların ve devletlerin bağımsızlıkları ve egemenlikleri açısından üstünkörü bir barış ve özgürlük durumunun ötesine geçmeli ve onların bağımsızlığı ve egemenliği konusunda daha derin bir anlayış vurgulanmalıdır. Bu durumda, hem Avrupa'nın tarihsel olarak hem de bugün hala tahakkümünü sürdürülmesindeki suçluluğunun, hem de Avrupa güvenlik gündeminin bir parçası olarak özgürlüğünü devam ettirebilmesindeki sorumluluğunun hesaba katılmasını gerektirir.

Aşağıda, bu özgürlük, kurtuluş ve özgürleşme kavramlarının gözünden güvenlik ve özellikle (Batı) Avrupa perspektifinden bakıldığında küresel çapta dayanışmayı ifade etmenin ne anlama geldiğini ve 'gerçek' eşitlik ve adalet arayışının nasıl gerçekleşebileceğini açıklayacağım.

Özgürlük ve kurtuluş: aynı madalyonun iki yüzü mü?

Özgürlük, kurtuluş ve özgürleşme kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılır veya birbirinden ayrı kullanıldıkları zaman genellikle ilgili oldukları kurtuluş mücadelesinin kendi bağlamına özgüdürler. 'Özgürlük' anlayışının kendisi de düşünce ekolleri arasında büyük farklılıklar gösterir. Liberal Batı siyasi düşüncesinin hakim çerçevesi Berlin'in 'İki Özgürlük Kavramı'dır. Özet olarak bu, bağımsızlık veya negatif özgürlük, yani müdahale etmeme ve tahakküm altına almama arasındaki ayrımdır - bağımsızlık ve egemenlik açısından 'özgür' olma durumuna ilişkin geleneksel anlayış olarak görülebilecek şey budur; pozitif özgürlük, yani kendini gerçekleştirme ve egemenlik.

Benim düşüncelerime göre, bu özgürlük, kurtuluş ve özgürleşme kavramları iç içe geçmiş durumda ama yine de ince ama gerekli ayrımlara sahip. Afroamerikan sivil haklar hareketinden ve çağdaş kurtuluş mücadelelerinden yola çıkarak şunları birbirinden ayırıyorum:

Bir yanda, siyasi özgürlüğe, yani yukarıda bahsedilen insanların bağımsızlığına ve egemenliğine (negatif) ve kendi kaderlerini tayin etmelerine (pozitif) odaklanan geleneksel Batılı özgürlük kavramı (negatif ya da pozitif). 'Özgürleşme' veya 'kurtuluş' terimleri insanlar tarafından genellikle, ezilenleri kurtarıcının tekil bir nihai 'özgürleştirme' eylemi (örneğin, kölelerin özgürleşmesi veya devletlerin özgürleşmesi) olarak anlaşılmaktadır- ben buna sadece 'özgürlük' diyorum.

Öte yandan, pozitif ve negatif özgürlükten ve ruhun daha derin bir özgürleşmesinden oluşan bütünsel

bir özgürlük anlayışından bahsetmek gerekirse, böyle bir kavram siyasi özgürlüğün ötesine geçerek sosyokültürel, ekonomik, hukuki ve hatta psikolojik özgürlüğü, söz sahibi olmayı ve eşitliği de kapsar. Özgürleşme veya 'kurtuluş' terimleri ne tekil bir nihai eylemdir ne de kurtarıcı tarafından ezilenlere sağlanan bir lütuftur; ancak bizzat ezilenlerin özgürlüklerinin, söz sahipliğinin ve hayatın her alanında, politik olarak ve ötesinde, eşitliğinin aktif arayışında devam eden bir süreçtir ve ben bunu 'özgürleşme' veya 'kurtuluş' olarak tanımlıyorum.

Bu nedenle, kişi bu kavramın Batılı anlamıyla özgürleşebilir ve artık egemen olabilir, ancak bu üstünkörü 'özgür' olma durumu gerçek özgürlüğü gerektirmez, çünkü bu daha geniş anlamda özgürleşmeden yoksundur.

Özgür ama özgür değil

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden sömürgecilikten kurtulma dönemi, dünya çapında halkların özgürlük mücadelelerine sahne oldu. Dünya çapındaki devletler siyasi özgürlüklerini kazandıkça, bu onların tam olarak özgürleştiği anlamına gelmedi. Devletler bağımsızdı ama özgür değildiler; Doğu Avrupa Rusya'nın aşırı kontrolü ve etkisinden, Küresel Güney ise Küresel Kuzey'in aşırı kontrolünden ve etkisinden kurtulamamıştı. Sömürge sonrası devlet gerçek anlamda sömürgecilikten arındırılmadığından, bugün imparatorlukların 'mirasına' tanık olmaya devam ediyoruz.

Bunun en iyi örneği *Françafrique*'tir; yani Fransa'nın, 'bağımsızlıklarından' sonra eski Afrika kolonileri üzerinde uygulamaya devam ettiği kontrol ve nüfuz alanı. Fransa aslında hiçbir zaman sömürgelerinden çekilmedi ve *işbirliği* anlaşmaları bahanesiyle bu sömürgelerindeki siyasi, ekonomik, sosyokültürel ve askeri nüfuzunu ve varlığını sürdürmeye devam etti. Bu aşırı nüfuz, Afrika'daki eski sömürgelerdeki kaynakların ve halkların Fransa tarafından sürekli olarak sömürülmesine ve bu durumu güvence altına almak için müdahaleciliğe neden oldu. Fransız müdahaleciliği, askeri olarak veya kurtuluş liderlerine suikast düzenleyerek Kamerun, Çad, Fildişi Sahili, Gabon, Gine, Senegal, Togo ve Nijer gibi bu devletlerdeki rejimlerin ayakta kalmasına yardımcı oldu. Bu devletler siyasi ve ekonomik olarak zarar görmeye devam ediyor, güvenlikleri Fransa'nın çıkarlarına tabi tutuluyor ve şiddet içeren bağımsızlık grupları ortaya çıktığında şok ve dehşetle karşı karşıya kalmalarına neden oluyordu.

Her ne kadar Fransa bu örnekler arasında en vahim olanı olsa da, Avrupa'nın geri kalanının etkisi de Küresel Güney'deki devletlerde varlığını sürdürüyor. ABD'nin Küresel Güney'de 'demokrasi', 'uyuşturucuyla savaş' ya da 'teröre karşı savaş' adına göze çarpan doğrudan ve dolaylı müdahaleciliği ve baskı uygulaması, çeşitli Avrupa devletleri ya da doğrudan Avrupa Birliği'nin tamamı tarafından destekleniyordu. Fransa'nın yanı sıra, diğer Avrupa devletlerinin ve bizzat Avrupa Birliği'nin ellerinde, Küresel Güney'deki diğer devletlerin kanı var.

Örneğin Almanya'nın Herero ve Nama halkına karşı 20. yüzyılın ilk soykırımını gerçekleştirdiği Namibya örneğini ele alalım. Alman işgali sırasında yerli siyah Namibyalılara yönelik önemli miktarda toprak mülksüzleştirme politikası başlatıldı ve bu topraklar daha sonra beyaz yerleşimcilere devredildi. Durum, o zamanki Güney Afrika apartheid rejiminin yönetimi altında daha da kötüleşti. Namibya Anayasası, sömürgecilik ve apartheid sırasında edinilen toprak haklarının anayasal olarak garanti altına alınması yoluyla bu ayrımı güçlendirdi. Bağımsızlık sırasında, ticari çiftliklerin yalnızca %3,6'sı siyah Namibyalılara aitti; toprak reformu çalışmalarına rağmen son rakamlar şu an bunun yalnızca %16 olduğunu gösteriyor. Alman hükümeti ise, tazminat taleplerinin yanı sıra soykırım kurbanlarının Almanya'ya gönderilen kafataslarının iadesi taleplerine de yıllar boyunca direnç gösterdi.

Dayanışma mı ikiye bölünmü mü?

Özellikle günümüzde, hızlı küreselleşme çağında, Avrupa ve dolayısıyla Avrupa (güvenlik) politikası çevresel etkilerden izole değildir. Gururla küresel vatandaşlık ve dünyayla dayanışma iddiasında bulunuyoruz; Avrupa çapındaki liderler, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün küresel düzeyde korunmasına yönelik taahhütlerini haykırıyor.

Ancak Avrupa güvenlik politikası giderek daha da yükselen Avrupa Kalesi'ni tuğla tuğla inşa etme etrafında dönmeye devam ettiğinde, bu tür küresel dayanışma ifadeleri bir anlam ifade etmiyor. Avrupa'nın güvenliği, Küresel Güney'in aktif olarak *güvensizleştirilmesiyle*, yani Kalesi dışındaki milyonlarca insanın kanıyla mümkün kınıyor.

Görünüşte Avrupa'nın dikkatini pek de çekmeyen, ancak yine de Avrupa'nın bir dereceye kadar katkıda bulunduğu günümüzün en büyük iki insanı krizini düşünün: Sudan ve Kongo krizleri.

Sudan Silahlı Kuvvetleri (SAF) ile Hızlı Destek Kuvvetleri (RSF) arasında 2023 yılında patlak veren Sudan İç Savaşı, RSF'ye yönelik etnik temizlik ve soykırım iddialarıyla üç milyondan fazla insanın yerlerinden edilmesine neden oldu. Sudan'ın dünya çapında en çok yerlerinden edilmiş kişilere sahip ülkeler arasında yer alması ve dünyanın en büyük mülteci gönderen ülkelerinden olması da göz önüne alındığında, zaten kırılğan olan durum krizle birlikte daha da kötüleşti. Bu, Avrupa'nın sınırları dışsallaştırma politikaları aracılığıyla gerçekleşmesine yardımcı olduğu bir durum. Sudan gibi otoriter rejimlerle, göçmenleri varış yeri yerine çıkış ve transit geçişlerinde engellemek için yapılan ortaklıklar aracılığıyla, tartışmalı bir şekilde sınır yönetimi yetkililerine (RSF) eğitim ve ekipman sağlanması ve teknik yardım sağlanması da dahil olmak üzere Avrupa Birliği; muhaliflerin, göçmen ve mültecilerin şiddet yoluyla bastırılmasına ve insan hakları ihlallerine olanak sağlayarak Sudan 'milis devleti'ni meşrulaştırdı. Avrupa Birliği mevcut savaşın tohumlarını ekti ve şimdi de ellerinde kanını taşıyor.

Kongo'da devam eden kriz de benzer şekilde Avrupa'nın karmaşık müdahaleleriyle dolu bir geçmişe sahip. Sömürgecilik sonrası bağımsız Kongo; Belçika, İngiltere ve ABD'nin Başbakan Lumumba suikastının ve bölgenin istikrarsızlaştırılmasının doğrudan suç ortakları olması nedeniyle Avrupa'nın müdahalesinden kurtulmuş değildi. Karmaşık bir krizi fazla basitleştirmek istemem ama kısaca 1996'dan bu yana yaklaşık altı milyon insan hayatını kaybetti ve aşırı yoksulluk, madencilik faaliyetlerinin genişletilmesi ve Ruanda ile Kongo'yu kapsayan Tutsi-Hutu etnik gerilimlerinden kaynaklanan şiddet nedeniyle yaklaşık yedi milyon insan yerlerinden edildi. Aşırı Hutular tarafından etnik azınlık olan Tutsiler ve de ılımlı Hutulara karşı gerçekleştirilen 1994 Ruanda Soykırımı ve ardından gelen iki Kongo Savaşı, Doğu Kongo'da ve Kongo ile Ruanda arasında uzun süren bir çatışma durumuna yol açtı. 2000'li yılların başında, Ruanda'nın desteklediği, Kongo'nun doğusunda ve ağırlıklı olarak Tutsi isyancılarından oluşan 23 Mart Hareketi'nin (M23) ortaya çıkmasıyla gerilim yeniden tırmandı.

Çatışma, Kongo'nun, dünyanın en büyükleri arasında gösterilen ve gelişmiş elektronik aletlerin çoğu için gerekli olan değerli metal ve mineral rezervleri nedeniyle daha da karmaşık hale geliyor. Madencilik faaliyetlerinin yaygınlaşması, geniş çaplı insan hakları ihlalleri, çocuk işçiliği ve Batı ve Çin'in etkilerini genişletmesi ve katılımları nedeniyle yerlerinden edilenlerle birlikte zaten karmaşık olan çatışmaya başka bir boyut ekledi. Çatışmanın mevcut durumu, 2023 yılında ülkenin doğu topraklarının kontrolünü ele geçiren M23'ün yeniden ortaya çıkmasından kaynaklanıyor. Belçika'nın koloniyalizmi ve Batı müdahalesi bölgenin istikrarsızlaşmasına doğrudan yol açarken, bugün Avrupa Birliği, bölgedeki insan güvenliği politikalarının uzun vadede insan hakları durumunu iyileştirmemesi sebebiyle ya durumu kötüleştirmeye devam ediyor ya da pek bir şey yapmıyor. Dahası, IPIS ve PAX tarafından yapılan bir Çatışma Mineralleri Düzenlemesi üzerine yapılan bir çalışma, tedarik zinciri boyunca veya üretici ülkelerde önemli bir etki bulunmadığını ortaya koydu.

Dayanışma, eşitlik ve özgürleştirici adalet arayışı

Dışsallaştırma politikalarından totaliter rejimlerle yapılan göç anlaşmalarına, buradaki baskıcı koşullara ve sınırdaki geri itmelere kadar Avrupa Kalesi'nin sürekli olarak güçlendirilmesi yoluyla;

Devam eden müdahalecilik veya Küresel Güney'deki eski sömürgeler üzerinde kendi çıkarları için aşırı nüfuz kurma ve baskı uygulaması yoluyla;

Küresel siyasi, hukuki ve ekonomik düzende sahip olduğu hegemonya ve süregelen eşitsiz ticaret sistemlerinin devamı aracılığıyla;

Yüzyıllardır yaşanan hasar ve travmanın telafisini kabul etmeyi reddederek;

Avrupa, kendisinin yol açtığı krizlerin sonuçlarından kendisini korumaya çalışırken, tüm bunlara dair sorumluluğunu kabul etmeyi ve ellerini milyonlarca insanın kanından uzlaştırmayı reddediyor. Avrupa Birliği'nin Dış Politika Şefi Josep Borrell'in sözlerinden yola çıkarak, Avrupa, 'bahçesini' dünyanın geri kalanından, 'bahçeyi istila edebilecek' 'ormandan' korumaya çalışıyor. Ancak yukarıda da belirttiğim gibi, Avrupa'nın güvenliği Küresel Güney'in *güvensizleştirilmesi* üzerine inşa edilmiştir. Avrupa, eylemleriyle doğrudan Küresel Güney üzerindeki hakimiyetinin devam etmesini sağladı. Emperyalizm asla ölmedi ve özgürlük asla yaşayamadı.

Avrupa Kalesi var olduğu sürece; Avrupa'nın güvenlik, dış politika, ticaret veya göç politikaları üstü örtülü veya açık bir üstünlük ve ormandan korunacak bir bahçe fikrine dayanan stratejilerle kurgulanmaya devam ettiği sürece, Küresel Güney'in bağımsız devletleri asla gerçekten özgür olamayacak- onların kurtuluşları bu politikalarla sabote edildi ve bastırıldı. Eğer Avrupa, Küresel Güney ile gerçek anlamda dayanışma gösterecekse, güvenlik kavramından ne anladığını temelden yeniden kurgulamalıdır.

Özgürleştirici adalet, içeride ve dışarıda Avrupa politikasının tam kalbine yerleştirilmelidir. Bu, Avrupa'nın, Küresel Güney'de krizlere ve çatışmalara neden olma, bunları mümkün kılma, sürdürme veya meşrulaştırma konusundaki suçluluğunun mutlak bir şekilde kabul edilmesiyle başlıyor; ve Küresel Güney'deki halkların kendi kurtuluşlarına imkan tanıma ve onlara yardım etme yönünde yaşanacak gerçek değişimle devam ediyor. 'Gerçek' eşitlik ve adalet, ancak Avrupa'nın kendisini yardımsever bir süper güç olarak görmeyi bırakması ve bunun yerine geçmişteki yanlışlarını düzelterek ve mevcut hakları güvence altına alarak adil değişim ve ilişkiler için çalışan eşit bir ortak olarak görmesi durumunda mümkün olabilir.

Yazan, Srishagon Abraham